

Tímár Máté: Endrődtől Szibériáig

Sem tér, sem idő...

Az emlékezetem hatévtizedes mélységéből is elődereng az a tanyai petróleum lámpafény, melynél betűszerető édesapám felolvasott az asztalunkat körülülő szomszédságnak. Előljáróban rendszerint a Szabad Szó című hetilap legújabb számát, melyet a valaha Áchim-szövetséges Mezőfi Vilmos szerkesztett, hogy azután, a negyvenes évek elején Bajcsy- Zsillinszky Endrével, Szabó Pállal, Kovács Imrével, és Darvas Józseffel a homlokán (de ott dolgozott Fehér Lajos is), a „Néppel a Népért” jegyében a Nemzeti Parasztpárt nyílttere legyen. De akkor még, kiskoromban, nem volt szabad az iskolában a címét se kimondani, hiszen „zugszocialistának” prédikálta az apátúr s a „Lovaikat megitatni” be-betérő csendőrök se hallgatták volna szívesen.

Téli időben azonban apróka falat volt ez a sovány zsebekhez mért újságocska, a napi gondokat feloldó katonaelmények visszaidézése se tartott örökké, sorra kerültek hát a regények is, helyesebben az olvasás, a könyv, hazahordva a népkörök szekrényeiből. Melyekből alig négyzetkilométernyi területen is akadt vagy három. Élőmunkában, zsák búzában, néhány pengőcskében az ugari, peresi, polyákhalmi parasztok adták össze hozzájuk az alapot, a „szegedi gondolatot” képviselő méltóságos apátúr pedig az engedélyt, meg a többi, a „katolikus” címért, ha sok megnyilatkozásukra nem ütötte volna reá a kétkulcos pecsétet a római pápa. Hiszen az én 19-es, csendőrsortüzes viharsarki szülőföldemen rendszerint „balra húzott a ló”.

Édesapám volt az Ugari Katolikus Népkör elnöke, a fiatal tanító a jegyzője, s az ő jóvoltából került az asztalunkra az első Jókai kötet (Minden poklokon keresztül), melyet felolvasása után úgy a fülembé fogadtam, hogy bár azóta se vettem a kezembe, ma is úgy él bennem László, a szentföldet járt lovag históriája, mintha a kisapródja lettem volna.

Későbbecsken felolvasó lettem én is, ha pipára gyújtott édesapám. Elegyesen, amilyen könyv került. Hol Gárdonyi Géza *Lámpás*-ával, hol a „Velencei doge titka, vagy a velencei rémes éj”- jel, a „Földművelésügyi Minisztérium” vándorköteteivel máskor, de ezen a vegyes táplálékon is annyira napi táplálékom lett a betű, hogy a mezőn tevékenykedve s pihenőidőn a legkisebb árokfenéki papírdarabért is lehajoltam, hátha olvasnivalót találok rajta. Csak egy maradt ki ebből a korai kapcsolatból: az ifjúsági irodalom.

Mire napi kétszer nyolc kilométert gyalogolva érte, a tanyától a faluig, meg vissza, polgárista lettem, már nem érdekelték a „liliomos” könyvek inkább az Ipartestületbe szökdöstem, Balzacért, Hugó-ért, Dickens-ért, Jókai-ért, Mikszáthért, Dávid Károly bátyám, érdemes csizmadiamester, a könyvtáros, még barackot is nyomott értük a fejemre, mert javítottam a statisztikán.

Ahhoz a mélybarázdás, tanyai nyomhoz Szeghalmon, a *Péter András Gimnáziumban* találtam vissza, sőt egy kicsikét az ekeszerv markolója is lettem önképzőkori elnök koromban

Ne vonjon egyetlen homlokra se ráncot, igazi „népi” iskola volt ez az Alma Mater, ezen a nyomon létezik ma is. Úgy létesült egy nagy földbirtokhoz jutott gazdaember és volt debreceni kollégista, Péter András testamentumából, ahogy a hirtelen gyújtott láng világol a vaksötét éjbe. Alapító igazgatója Nagy Miklós európai kitekintésű demokrata testületének elnöke Tildy Zoltán kálvinista lelkész- képviselő, a későbbi köztársasági elnök, kiváló tanárai, és az a kossuthi nyomon járó sárréti környezet, melynek ellenzéki légkörében működött olyan irányt jelöltek tevékenységének, mely ma már a legszebb haladó hagyományaink közé tartozik.

Odakerülésem előtt a Péter András Gimnázium adta ki a Vésztő-Mágor-i juhász, Sinka István első kötetét, a „*Himnuszok kelet kapujában*”-t, már az én diákkoromban a poétapályára tette Hegyesi János füzesgyarmati útórt, de maga is verselő osztályfőnököm, a nagyenyedi Fülöp Károly közreműködésével szembesülhettünk Móricz Zsigmonddal, Áprily Lajossal, Veres Péterrel, Kodolányi Jánossal, sőt – a fővárosba látogatva érte –, a lávaömlető Szabó Dezsővel is. S persze, hogy ezek az élmények, az olvasás, a könyv a „közművelődés”nyomvonalát jelölte ki a lelkes, diáksereg lakóhelyére, egy fél-megyényi területre is. Előadásokat szerveztünk, könyvnapokat rendeztünk a *Magyar Élet Kiadó* kiadványaiból s valójában itt csikordultak össze először írói „csikófogaim” is, a fentebb tisztelt Mesterek nyomán.

Így lett holtigtartó élettársammá a könyv s mentőövemmé életem legnehezebb szakaszaiban. Ady Endrét, Sinkát, Szabó Pál trilógiáját dugdostam a katonaládám fenekén. Ezredkihallgatásra rendeltek, mert a Hajdúföldben megjelent versem ezt kérdezte:

„Falu fölött büszke kastély,

Isten tudja meddig áll ott?”

Az egy jón kívül mindennek lehordott egy svábnevű főhadnagy, mert a fronton az „*Imádság háború után*”-nal lelkesítettem bajtársaimat. Ugyanakkor, később, a temesvári hadifogolylágerben olykor egy-egy cigarettavéggel is tiszteletdíjazták az esti sötétben tartott versmondásomat, a jéghideg barakban, ahol negyven négyzetméteren hatvanan szorongtunk.

A könyv Szibériában, majd az Uralban sem lett hűtlen hozzám. Sőt új korszakot nyitott: a deszkairodalomlét. Évek múltak el, míg utólértek a Moszkvából átnevelésünkre indított antifasiszta könyvek (Gergely Sándor, Háy Gyula, Gábor Andor, Illés Béla s az egy szem Petőfi Sándor) s addig – magad uram, ha szolgád nincs, vékony deszkalapokra, kontralemezre verseltem, novellákat írtam ólommal, ceruza és papíros híján, melyeknek felolvasását úgy várták sorstársaim, a Száz tú hossza hősei, majdnem úgy, akár a honi levelezőlapokat, vagy a hazaindító vagonokat. Még a német Kamerádok java is felkért a kétnyelvű svábok közvetítésével, hogy valljak nekik azokról (Thomas és Heinrich Mann, a két Zweig, Feuchtwanger stb), akiket máglyára dobott Hitler, s ebből a szolgálatból máig tartó könyvbarátságok születtek. S megérte még azt is, amikor gyanúsítottként az MVD-s tiszthez kísérték „agitátorkodásomért”, mert Solohovval, Puskinnal, Jeszenyinnel innen is kiváltottam magam, méghozzá dupla kásaadag erejéig.

Hazatérve a Nagyföldről, első leközölt írásomat a gyapottábla mezsgyéjén írtam, kitelepített kényszer munkások közelében. Apályára tevő *Majoros Ádám krónikája* pedig úgy született, hogy egy cellában szóról-szóra megtanultam a kigondolt mondatokat, s szabadulván, a penna alá küldve őket kétharmadából összeállott a regény. Megjelenése után, munkahelyemen, egy ipari üzemben, ha az írásba feledkeztem lábujjhegyen jártak a munkautalványra váró műszerészek, mert: „Ne zavarjuk a szakit, mert ír!” S úgy közélük nőttem, hogy még további két könyv megjelenéséig ott maradtam, nehogy beváljon a jóslatuk: „Addig lesz maga itten, míg alá nem nyúlnak!”

S talán akkor voltam a legboldogabb is. Azt hittem, hogy fogom az Isten lábát, nem tudtam, hogy rúgni is tud. Rúgott, de az olvasás, az „élettársam” kiségett ebből a kátyúból is. Megtanított örülni a mások sikerének is, s életformámmá tette Gorkij nagyapjának tanácsát” *Életem*” első részének végén.” Menj csak az emberek közé.” Megtanított arra, hogy az írónak gyalogapostolnak is kell lennie, s a közel kétezer találkozási lelkiekben is többel honorált, mintha hússzal több kötetet írtam volna.

Hiszen az írás szép szolgálatába beletartozik az is, hogy a könyvet az olvasó kezébe adjuk, s nem is csak a magunkét, minden arravalót. Így van az, hogy az én „miseszövegemből” sohasem hiányzott Móricz Zsigmond, Tamási Áron, Péter és Pali bácsi. Illyés, vagy Sütő András, de idesorolnak azok a honi és külhoni Mesterek is, akiknek megnevezéséhez sem tér. sem idő...

Megjelent: Olvasó Nép 29. 1986. 7évf. 3. sz. p. 99-101.